

Gir helhet til en fragmentert verden

av Kjetil Røed

«Det ligger et fjell i det indre av Newfoundland, det heter Halfway Mountain. Det rager opp i et nokså plant skogland og synes derfor kanskje høyere enn det er. Jeg har vært rundt det på jakttur, og da la jeg merke til hvordan et slikt fjell er blitt noe annet hver gang en har beveget seg bare et lite stykke. Du kan få tusen beskrivelser av Halfway Mountain, og alle er like riktige. Jeg kjenner en sterk trang til å si deg dette nu, at fjellet er stort, og det er mangesidet, men den som lå i lenker på jorden så bare Halfway Mountain fra det stedet der han lå.»

– Aksel Sandemose, En flyktning krysser sitt spor.

Hvordan finne et sted å se fra hvor vi kan se klart det vi har fremfor oss? Finnes noe område hvor vi kan skaffe en oversikt? Disse spørsmålene har hjemsøkt mange de siste årene, for vi lever i en uoverskuelig og kaotisk tid, hvor de tradisjonelle skillene mellom høyre og venstre i politikken viskes ut, hvor det offentlige ordskiftet og radikale bevegelser får stadig mer fotfeste. Skal vi klare å finne et slikt sted, en slik oversikt – hvor provisorisk den måtte være - nytter det ikke å se seg blind på verden der ute. Vi må plassere oss selv på kartet, slik hovedpersonen i Aksel Sandemoses roman *En flyktning krysser sitt spor* minner oss om. Blir vi oss ikke bevisst vår egen synsvinkel forblir vi lenket til jorden som ham. Men vet vi hvor vi er i terrenget i forhold til det vi ser, rammes verden inn av vår lokasjon i geografien, og variasjonsrikdommen i synvinklenes skiftning kan frigjøre oss. Ikke fordi vi ser det hele, ikke en gang fordi vi ser klart, men fordi en slik stedsbevissthet orienterer seg mot klarheten, har den som mål.

Kanskje vi til og med kunne si at det som ser uklart ut er et stadium på vei mot en slik bevisstgjøring?

Geir M. Brungots fotografier kjennetegnes av en slik retningssans, for selv om de visuelt sett viser oss hinderet, uklarheten og

tilfeldigheten er alle disse elementene definert av en vilje til å se løsninger i rammeverket som er gitt. I et triptykon ser vi et billedutsnitt av en presenning som dekker et nettinggjerde, men selv om plasten nesten skjuler den bakenforliggende strukturen får vi raskt øye på en glipe hvor himmelen på den andre siden kan skimtes. I et annet fotografi er det tekstil som dekker gjerdet, men her er viljen til å se gjennom det som skjuler tydeligere artikulert som forbundet med viljen: En rift, en svipt i fibrene, blottlegger et utsyn over trelandskapet på den andre siden av teksten, av gjerdet. I et tredje fotografi er revner oppstått av seg selv, som om det dulgte, det som er bakenfor, ikke lenger lar seg dekkes til.

For slik er det jo: Om noe lenge nok blir holdt hemmelig eller skjult vil tåkeleggingen etterhvert svekkes om det finnes nok mennesker som ønsker å se det bortgjemte. I det lange løp er viljen til å se, til å avdekke, sterkere, enn viljen til å skjule, for ønsket om å se tydelig alltid er sterkere enn viljen til å skjule. Men da trengs det mennesker som er villig til å insistere på denne retten til å se. Det må finnes mennesker som ønsker et fellesskap rundt denne retten og har en vilje til å stirre alle som vil gjøre verden uklar og ugjennomtrengelig i senk.

Men styrken i denne retten til å se har ikke med makt å gjøre, men solidaritet, samhold, sivilt mot. Men da må vi også slutte å skjule oss selv, vi må kunne stå frem avdekket selv, med nakne fjes, som i Liv Dysthe Sønderlands monotypier. Disse ansiktene skjuler seg ikke bak noen masker, de er ikke snøret inn i stivnede rollespill, men stiger frem som avskallet sårbarhet. De enkle linjene skisserer eksistensielle grunntilstander, men ikke bare kjærlighetsfulle og varme; her er det også plass til raseri, frustrasjon, fortvilelse. Det er gjennom en slik utilslørt menneskelighet de eksponerer håpet som ligger i å stå frem som naken for en annen, for en selv. Det er bak kultivert mimikk eller behersket minespill at autoriteten i oss selv finnes. Det er i anerkjennelsen av oss selv og andre der vi er at vårt begjær og vår sannhetstrang henter sin styrke, det er der vi kan stirre alle som lyver for oss i senk. Et fellesskap forbundet av sårbarhet i kravet om å se verden som skjuler seg på den andre siden av gjerdet lar seg ikke kue.

Da den tyske filosofen Immanuel Kant skulle besvare spørsmålet om hva revolusjon er rett etter den franske revolusjonen snakket han ikke om at monarkiet var modent for utskiftning, ei heller

om folkets legitimitet over aristokratiet, men om det å se noe i fellesskap med andre du ikke kan snu deg vekk fra. Revolusjonen inntreffer i det øyeblikk mange nok har sett noe i fellesskap med andre som de forstår de har rett til – og ikke kan gå tilbake fra, sa Kant. Slike vitnesbyrd peiler inn en solidarisk verden bak post-sannhet, alternative fakta og sterke menns krigerske retorikk, hvor båndet mellom menneskene baserer seg på noe annet enn vold og makt: Gjensidig anerkjennelse av at vi alle har rett til en verden hvor vi får like muligheter og ikke blir født inn i rikdom og prestisje eller tar oss til rette på andres bekostning.

Derfor er det ikke primært individet som kommer til syne i Sønderlands portretter, men den avskallede og skjøre nerven i menneskesjelen som ikke lar seg undertrykke fordi den viser at også andre er som deg, at ikke bare du holdes nede. Alliansen mellom sårbare og nakne er sterkere enn ethvert våpen, synes hun å antyde, for det er der – i sårbarheten – vi er nærmest oss selv, tettest på viljen til å leve og kjærligheten til andre og verden. I denne hudløse samhörigheten vil også andre masker kunne falle, stereotypier som fører til diskriminering, hat, forakt og stigma. Jeg må tenke på et annet fotografi av Geir M. Brungot hvor en tykk mann står på en strand og titter utover havet, mot horisonten. Til forskjell fra de fornemme, ryggvendte skikkelsene i Caspar David Friedrichs romantiske malerier, er denne karen et vanlig menneske som ikke tilhører noen overklasse, slik Friedrichs mange betraktere av sublime landskap gjorde. Innenfor et sårbart fellesskap hvor vi, som når karnevalet er slutt, tar vekk maskene i fellesskap er det også rom for denne type kropper, synes Brungot å mene. Det ligger en andakt i dette fotografiet, en respekt for mannen som ser, som forteller at det sublime ikke er forbeholdt skjønnånder, men er tilgjengelig for enhver kropp, ethvert hode, enhver sjel. Fordi alle har vi rett til å se – også det vakre, også det sublime.

Selv om vi lever i en fragmentert og uoverskuelig verden, er kravet om å se variasjoner i alt rundt oss fra stedet hvor vi er – uten masker, nakne – det beste utgangspunktet for helhetsforståelse. Men ikke fordi du får noe endelig svar på den måten, men fordi når vi utilslørt betrakter vil vi forstå at helheten ikke først og fremst finnes der ute, men i deg selv, i den som ser, i fellesskapet som krever tilgang til det som vanligvis skjules. Helheten bebudes også i potensialet som ligger i en verden som betraktes fra mange sider, for nyansene, mangfoldet, åpner alltid nye muligheter, nye rifter i sløret som dekker til det vi ser, slik for

M O I I

eksempel en såle eller en utslitt regnfrakk kan settes sammen med andre såler eller regnfrakkdeler til et nytt bilde, en ny betydning, som vi ser i Marit Helen Akslens tekstilverk. I dem er kasserte ting ikke lenger verdiløse, men frigitt fra sin status som søppel, og dermed blir de kanskje også for første gang virkelig synlig for oss som mulighetsrom og noe verdt å se.

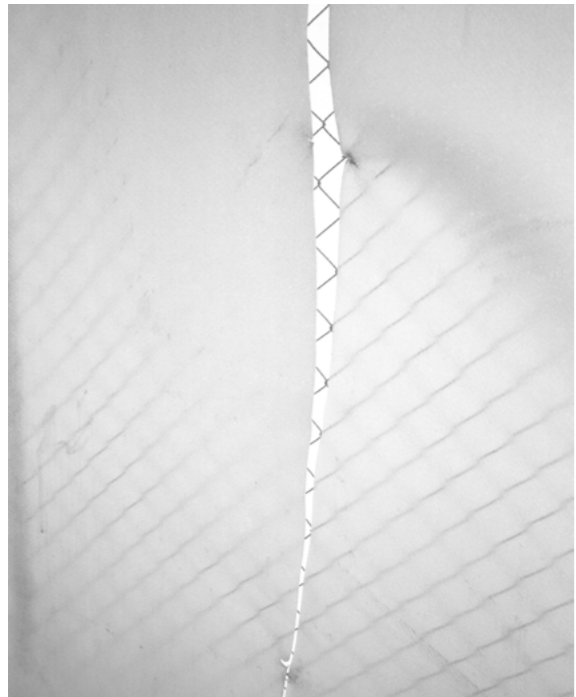
Disse verkene gjør synlig i dobbelt forstand, for i dem blir en fragmentert verden bokstavelig talt til nye helheter. Akslens sammensetninger er ikke bare visuelle komposisjoner med en egenverdi, men de er kart som ikke ligner på noen landområder vi kjenner fra før. Hverken Asia, Afrika eller Europa finnes, ihvertfall ikke direkte, men nye kontinenter stiger frem fra restproduktene skyggeland. Her får håpet sin tydelige form som evnen til å se nye land, en ny verden, i det kasserte: Det området disse komposisjonene kartlegger er et land som, får vi håpe, kan stige tydeligere frem fra vår kaotiske verden i tiden som kommer: Et land hvor søppel og det som vanligvis beskrives som verdiløst selv blir et bilde på mulighetene for oversikt som ligger i de aller minste ting.

Man trenger ikke kle seg opp i maktens eller jåleriets drakt for å forstå seg selv og verden, eller kunst for den saks skyld, for uansett hvor begrenset din horisont er rommer den universer av erfaringer og betydninger om du bare beveger deg langsomt og oppmerksomt rundt det du er vitne til. Slik mannen hos Sandemose kan man få tusen beskrivelser ut av de mest trivielle ting om vi tar oss tid og ser uforbeholdent nok. Og akkurat det kommer så fint frem i denne utstillingen, som, selv om den er mollstemt, har håpets tindrende klare og lutrende toner i seg. Viljen til å se handler jo dypest sett om å slutte å lyve for seg selv og andre og gi enhver lov til å betrakte livet fra det stedet man faktisk befinner seg med nysgjerrighet og tålmodighet. Gjør vi det, vil fellesskap og oversikt komme.

Marit Helen Akslen - tekstil

Geir M. Brungot - fotografi

Liv Dysthe Sønderland - monotypi

Staring at the Sun, detalj

Staring at the Sun, 300 x 150 cm

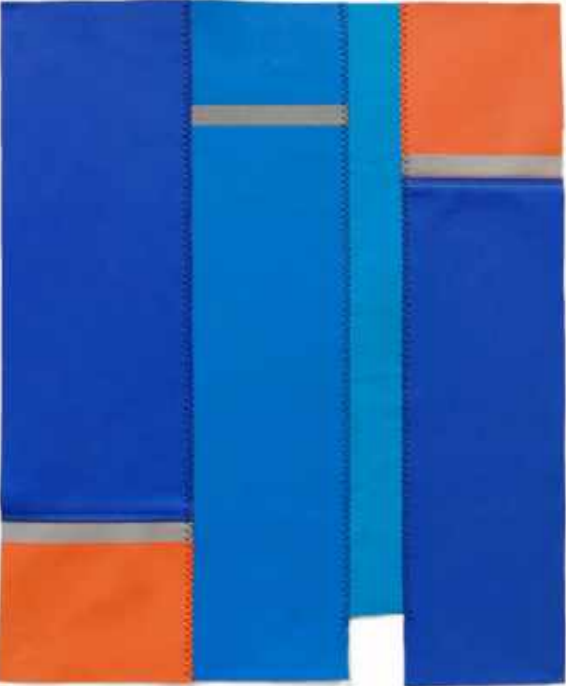
Skisse, 33 x 31 cm

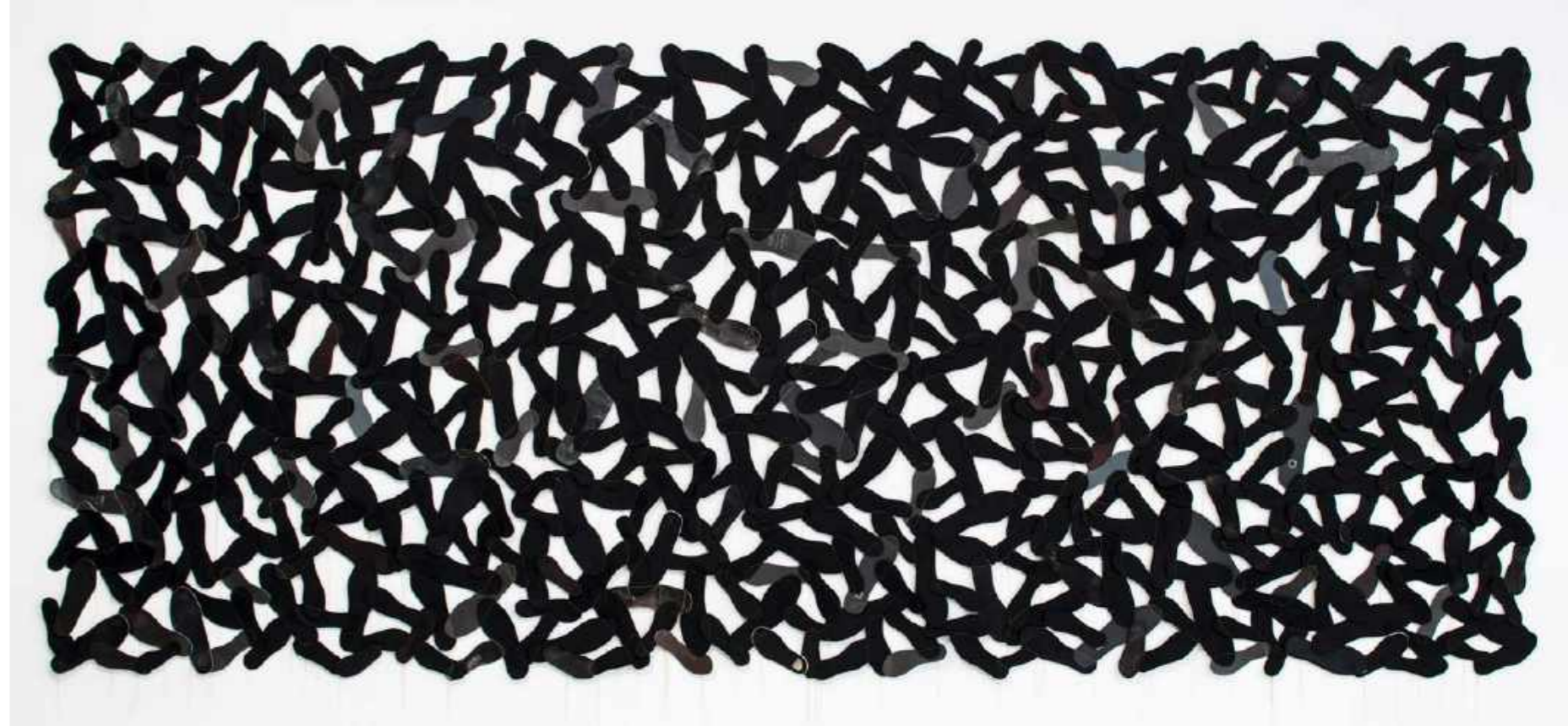
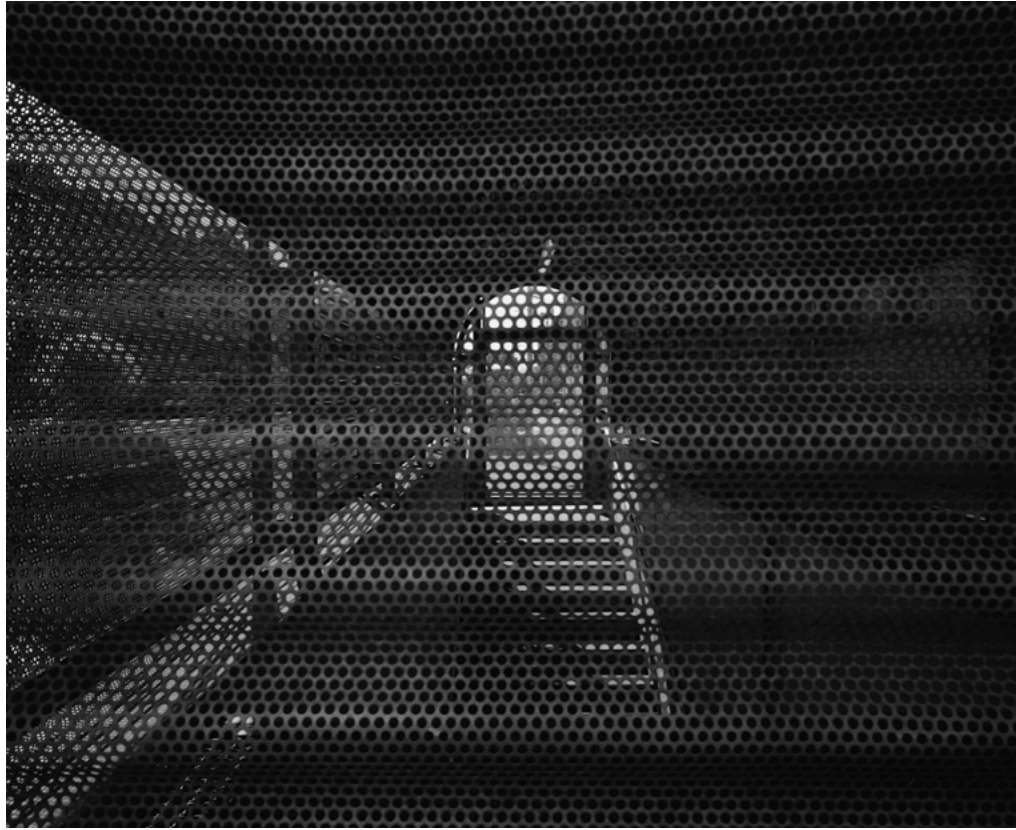

Uten tittel, 50 x 85 cm

Night on Earth, 300 x 200 x 100 cm

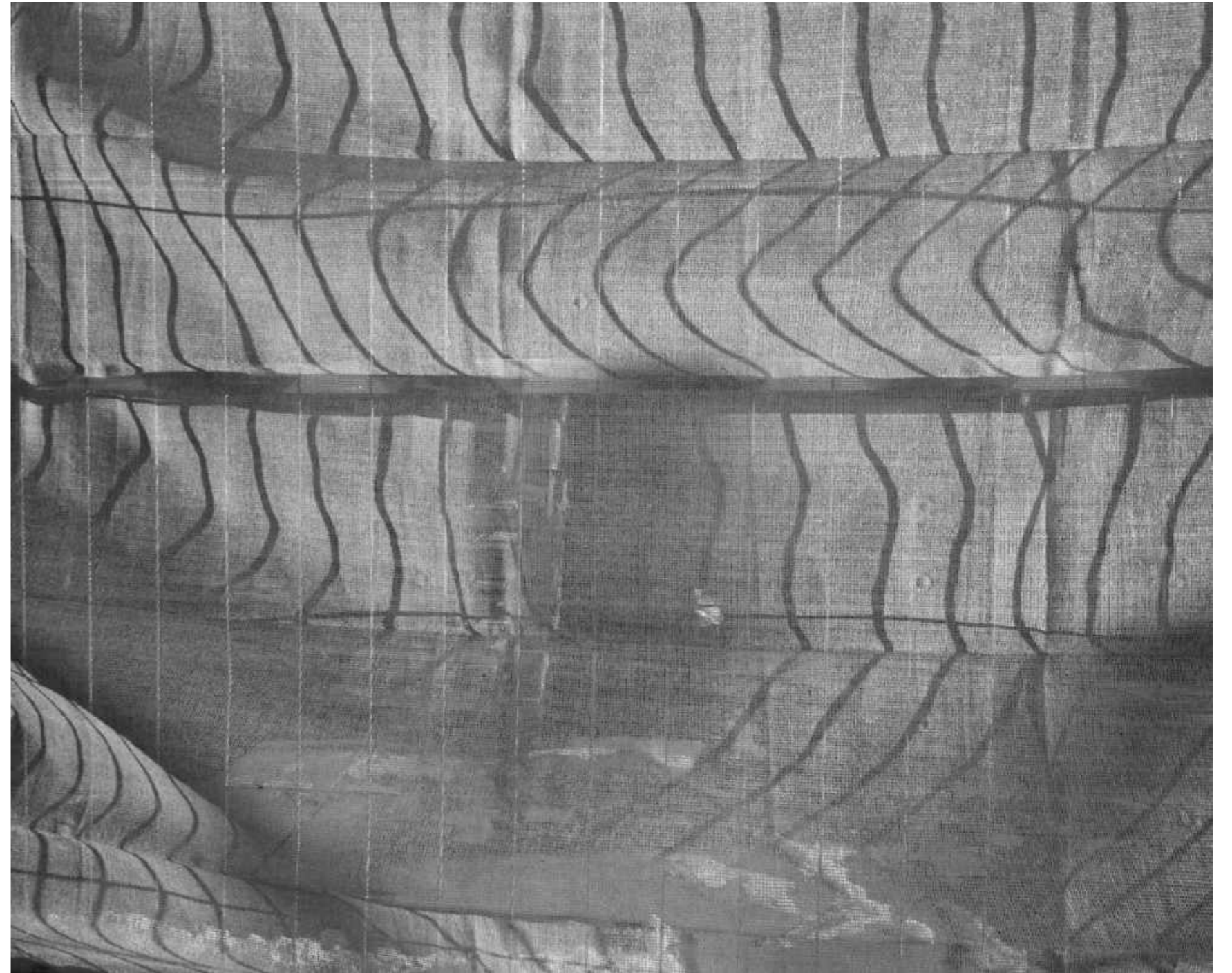

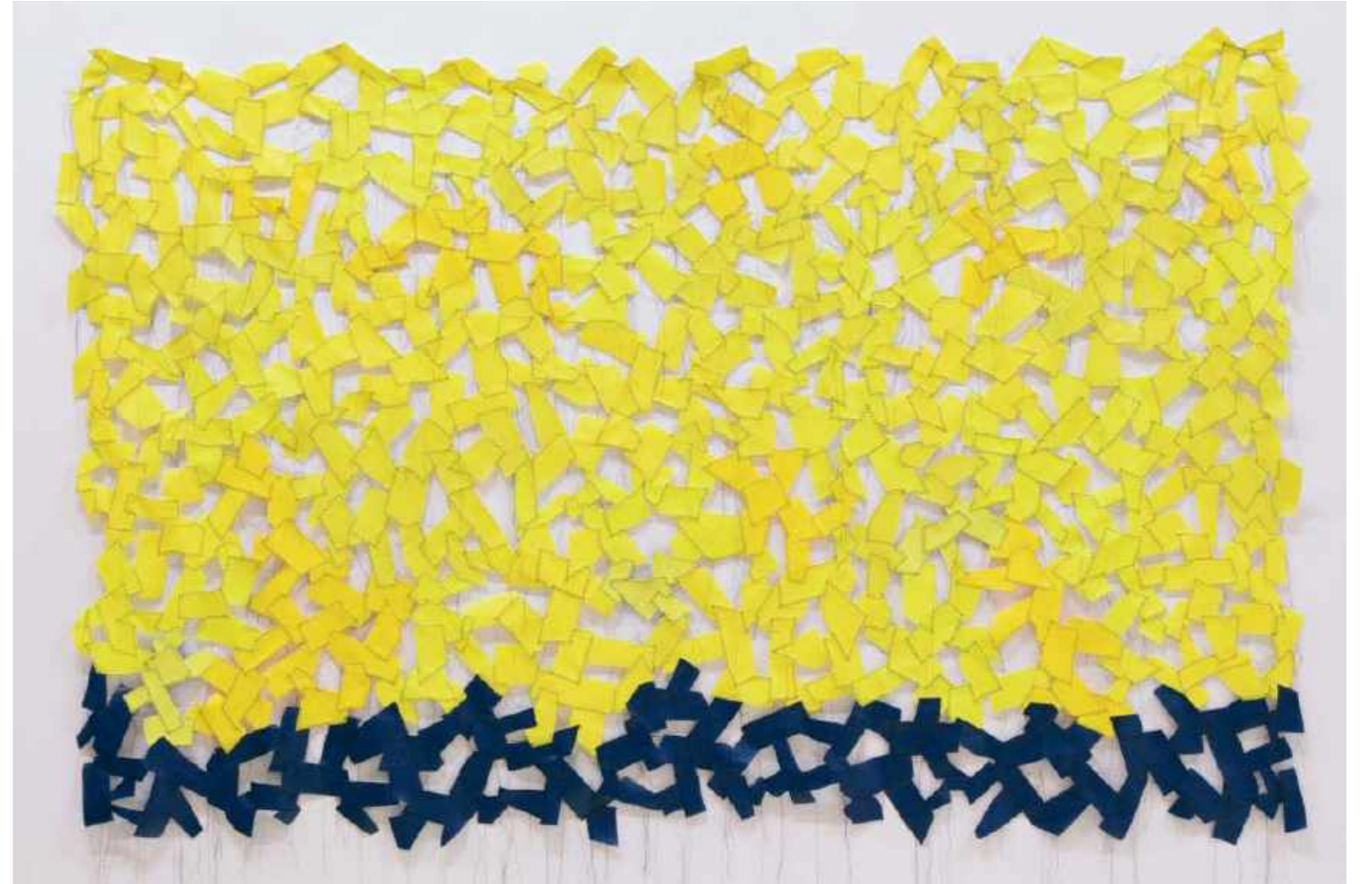

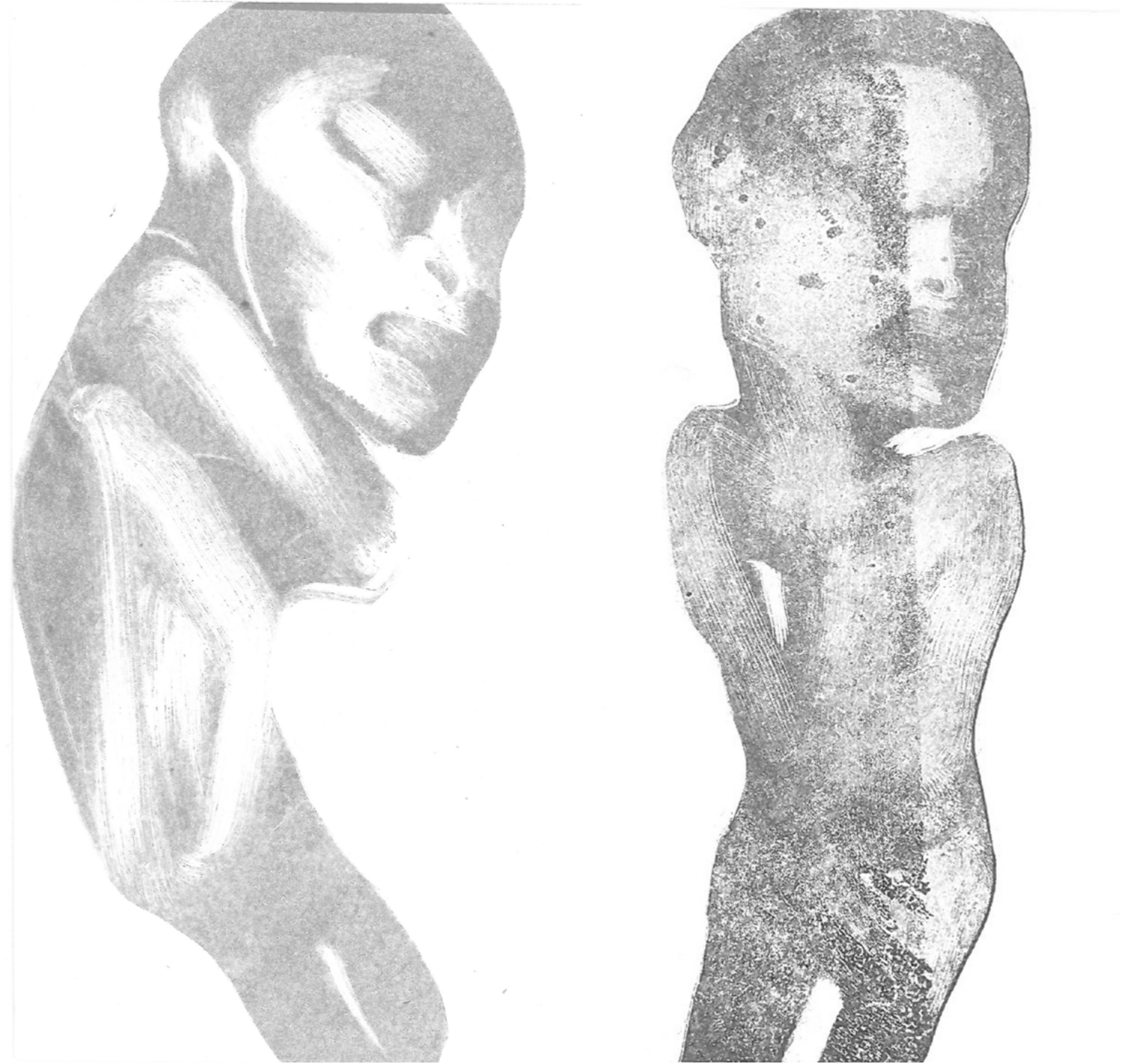
Uten tittel, 200 x 170 cm

To monotypier, 10 x 15 cm

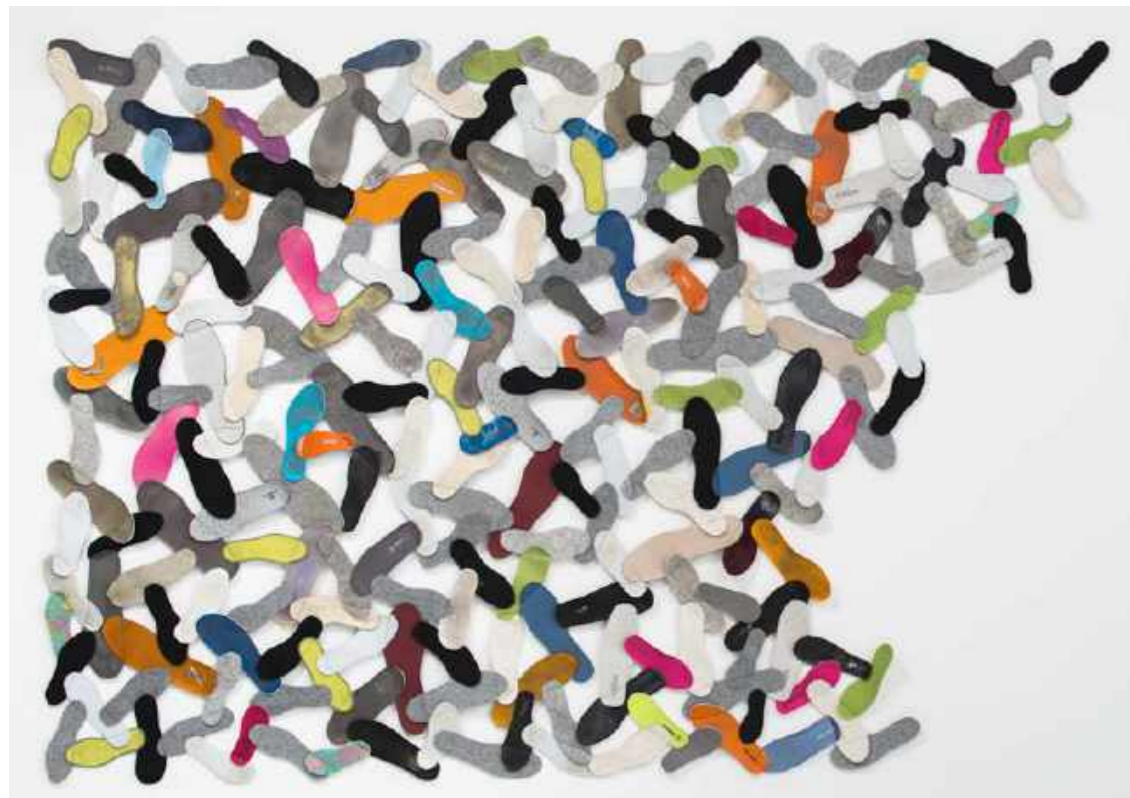

Monotypi, 75 x 115 cm

Takk til:

Ida Haugland, Turi Hoem, Kjetil Røed, Ralph Christensen,
Kulturavdelinga Møre og Romsdal Fylkeskommune. Khåk Kunsthall, Marius Konrad Vartdal

Møre og Romsdal
fylkeskommune

Foto

S. 4	HOW DARE YOU, 100 x 132 cm	Marit Helen Akslen
S. 5	Lie, 54 x 66 cm	Marit Helen Akslen
S. 6 og 7	Staring at the Sun, 330 x 150 cm	Tore Wiig
S. 8	Skisse, 33 x 31 cm	Marit Helen Akslen
S. 8	Uten tittel, 50 x 85 cm	Tore Wiig
S. 9	Night on Earth, 300 x 200 x 100 cm	Tore Wiig
S. 10	A Cover for Alan Kurdi, 350 x 180 cm	Alf- Georg Dannevig
S. 11	Uten tittel, 26 x 32 cm	Marit Helen Akslen
S. 13	Nowhere, 400 x 170 cm	Alf-Georg Dannevig
S. 15	Uten tittel, 200 x 170 cm	Marit Helen Akslen
S. 23	Gult dekke, 150 x 96 cm	Rune Erlandsen
S. 32	Somewhere, 280 x 180 cm	Alf-Georg Dannevig

Tekst © Kjetil Røed
Bilder © Marit Akslen, Geir M. Brungot
og Liv Dysthe Sønderland
Design: Ralph Christensen
© 2020

Marit Helen Akslen
marit@akslen.net
www.akslen.net

Geir M. Brungot
gmb@sloway.no
www.sloway.no

Liv Sønderland
liv@kysthus.no
www.livdysthe.no